

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Kutseõpetaja õppekava

Markus Pärn

**TOETAVAD JA TAKISTAVAD TEGURID KOKKADE KUTSEVÕISTLUSTEL
OSALEMISEL**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: lektor Karmen Trasberg

Tartu 2024

Kokkuvõte

Toetavad ja takistavad tegurid kokkade kutsevõistlustel osalemisel

Käesoleva bakalaureusetöö **eesmärgiks on** kirjeldada kokkade kutsevõistluskogemusega õppijate ja nende õpetajate arvamusi kutsevõistlustel osalemist toetavatest ja takistavatest teguritest. Andmete kogumiseks kasutati poolstruktureeritud intervjuud, millest võttis osa viis kutseõppijat, kes on varasemalt kokanduskutsevõistlustel osalenud ning kolm kutseõpetajat, kellel on kogemus õpilase ettevalmistamisel kutsevõistlusteks. Tulemusi analüüsiti kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodil, kasutades deduktiivset lähenemist. Uuringus osalenud õppijad tõid välja, et toetavateks teguriteks kokkade kutsevõistlustel osalemiseks on kindlasti õpetaja toetus ja enesearenguvõimalused. Lisaks tõid õpilased välja, et suhtlusvõrgustiku laiendamise võimalus motiveerib neid kutsevõistlustel osalema. Uuringus osalenud õpetajaid tõid välja, et kutsevõistlustel osalemist toetab õpilase tahe end proovile panna ja praktiliste oskuste näitamine. Takistavate teguritena tõid uuringus osalenud kutseõppijad välja, intensiivse võistlusperioodi ja kartuse meeskonnatöö ees. Õpetajad nimetasid takistavate teguritena erinevate tegevuste ühildamise keerukust ja tasakaalu leidmist ajakasutuses, et ei tekiks liialt pikki ja kurnavaid töö- või koolipäevi.

Võtmesõnad: kutsevõistlus, kutseõpetaja roll, toetavad ja takistavad tegurid, kokandus

Abstract

Factors supporting and hindering participation in cookery competitions

The aim of this bachelor's thesis is to describe the opinions of students with professional cooking competition experience and their teachers' opinions about the factors supporting and hindering participation in professional competitions. To collect data, I used a semi-structured interview, which was attended by five vocational students who have previously participated in professional cooking competitions and three vocational teachers who have experience in guiding students in professional competitions. I analyzed the results using the qualitative content analysis method, using a deductive approach. The students who took part in the study pointed out that the support factors for participating in professional chef competitions are definitely the teacher's support and self-development opportunities. In addition, the students pointed out that the possibility of expanding the social network supports them in participating in professional competitions. The teachers who participated in the study pointed out that participation in the professional competition is supported by the student's willingness to challenge himself and the demonstration of practical skills. Vocational students who participated in the study pointed out that the intense competition period and fear of team work are the hindering factors. The teachers also pointed out that coordinating different activities and finding a balance to avoid insanely long working or school days are also hindering factors.

Key words: vocational competition, role of vocational teacher, supporting and hindering factors, cooking

Sisukord

Kokkuvõte	2
Sissejuhatus	4
1. Kutsevõistlustel osalemist toetavad tegurid	5
2. Kutsevõistlustel osalemist takistavad tegurid	6
3. Kutseõpetaja roll võistlusteks valmistumisel	7
4. Metoodika.....	9
4.1. Valim	9
4.2. Andmete kogumine	9
4.3. Andmete analüüs	10
5. Tulemused	11
5.1. Toetavad tegurid kutsevõistlustel osalemisel kutseõppijate ja -õpilaste hinnangul	11
5.1.1. Õpetaja roll	12
5.1.2. Eneseareng ja suhtlusvõrgustiku loomine	12
5.1.3. Tulemuste eest tunnustamine	12
5.2. Takistavad tegurid kutsevõistlustel osalemisel kutseõppijate ja -õpetajate hinnangul.....	13
5.2.1. Võistlusperioodi intensiivsus.....	13
5.2.2. Koolitundides osalemine	14
5.2.3. Meeskonnatöö	14
6. Arutelu ja järeldused	15
Tänuõnad	18
Autorsuse kinnitus.....	18
Kasutatud allikad.....	19
Lisa 1. Kutse intervjuus osalemisele	
Lisa 2. Intervjuu kava - kutseõpilased	
Lisa 3. Intervjuu kava – kutseõpetajad	
Lisa 4. Esimese uurimisküsimuse (toetavad tegurid) koodid ja kategooriad	
Lisa 5. Teise uurimisküsimuse (takistavad tegurid) koodid ja kategooriad	

Sissejuhatus

Kutsevõistlustel osalemise aktiivsus võib ajas olla väga erinev. See võib tuleneda nii kutseõppijate enda motivatsioonist ja võimalustest kui välistest teguritest. OSKA raportis (2018) väidetakse, et toitlustuse ja turismi valdkonda iseloomustab hooajaline töö, mis omakorda mõjutab seda, et valdkonnas töötavatele töötajatele ja õppijatele peab tagama paindlikku ja mitmekesist väljaõpet. Valdkonna tulevikuvaade näitab, et edukal töötajal peavad olema mitmekülgsed oskused ja teadmised.

Üks võimalus toetada kutseõppijaid oma erialal edukalt õpinguid lõpetama, on praktilise õppe osakaal (nii koolis kui praktilal väljaspool kooli). Head tulemused ja eduelamus praktilal viib aga soovile oma oskusi ka kutsevõistlustel demonstreerida. Näiteks on erinevates uuringutes esile toodud, et oma eriala parimate õpilastega võistlemine paneb õpilased rohkem pingutama ning lisaks on võistlustel osalenud õpilastel ka paremad väljavaated tööturule sisenemisel (Gopalan *et al.*, 2017; Pylväs & Nokelainen, 2017; Maselena, 2018).

Maailmas on väga erinevaid kutsevõistlusi. Iga kahe aasta tagant toimub ülemaailmne kutsevõistlus WorldSkills, kus võistlevad erinevatel erialadel noored meistrid. Ürituse laiem eesmärk on kutseõppe väärtustamine ning selle kvaliteedi tõstmine (WorldSkills, s.a.). Eesti kutseõpilased on osalenud WorldSkills võistlustel alates 2006. aastast, pea 20 aasta jooksul on ennast proovile pannud umbes 70 kutseõpilast (WorldSkills, s.a.). Ka Eestis on korraldatud noortele mõeldud Euroopa kutsevõistlusi ning selle võistluse eesmärgiks on edendada erialaseid oskuseid, noorte enesekindlust ja tõsta erialade sektorite mainet. Samuti korraldavad ka Balti riigid omavahel kutsevõistlust nimega Baltic Skills, et anda võimalust noortele harjutada enne suurvõistlusi. Lisaks rahvusvahelistele võistlustele on ka siseriiklikud ning koolidevahelised võistlused. Iga aasta toimuvad võistlused on mõeldud selleks, et anda võimalus õpilastel arendada meeskonnatööd, kiirust, kriitilist mõtlemist ja pingelises olukorras toimetulekut.

Käesoleva töö fookuses on kokkade kutsevõistlused põhjusel, et autoril endal on pikaajaline võistluskogemus nii kutseõppijana, juhendajana, korraldajana kui ka žürii liikmena. Selle teema uurimine võimaldab teha järeldusi ja ettepanekuid kutseõpetajatele, et tagada kokaõpilastele toetavaid tegureid ja teadvustada rohkem takistavaid tegureid kutsevõistlustel osalemiseks.

Bakalaureusetöö on jaotatud neljaks osaks. Esimeses osas on teoreetilise tausta avamine, mis hõlmab kirjanduse ülevaadet, sh erinevate empiiriliste uuringute tulemusi kutseõpilaste kutsevõistlustel osalemise teemal. Töö metoodika osas antakse ülevaade

valimist ja kirjeldatakse, kuidas lõputöö jaoks andmeid koguti ja analüüsiti. Lõputöö kolmandas osas esitatakse tulemused ning viimases ehk neljandas osas arutletakse saadud tulemuste üle varasemate uuringute taustal.

1. Kutsevõistlustel osalemist toetavad tegurid

Üha enam räägitakse sellest, et kutsehariduses omandatavad oskused peavad vastama töömaailma ootustele, samuti sellest, et ka kutsekoolid peavad seadma fookuse talentide koolitamisele (Wang *et al.*, 2023). Just kutsevõistlusi peetakse kohaks, kus tulevased talendid oma oskusi saavad demonstreerida ja seeläbi ka omandatut kinnistada. Varasemad uuringud kinnitavad, et oskusvõistlustel osalevatel õpilastel on paremad erialased teadmised võrreldes nendega, kes pole võistlustel kunagi osalenud (Wang *et al.*, 2023), samuti suuremad väljavaated soovitud töö leidmisel (Gopalan *et al.*, 2017; Pylväs & Nokelainen, 2017; Maselena, 2018).

Eestis on kutsuvõistluste peakorraldajaks Haridus- ja Noorteamet ning lähtutakse järgmistest eesmärkidest: tõsta kutsehariduse ja erialade populaarsust noorte hulgas; väärtustada meisterlikkust ja motiveerida õppijaid ning edendada osapoolte vahelist koostööd (Harno, 2023).

Õppijate jaoks lisab innustust võistlustel osalemiseks see, et nad saavad ennast proovile panna ja võrrelda end teiste kutseõppijatega (Kyle, 2014). Võistlustel osalemine on õppijate jaoks alati pingutus, kuid see julgustab uusi väljakutseid vastu võtma ning järgmistes pingelistes olukordades toime tulema (Gopalan *et al.*, 2017; Maselena, 2018). Lisaks sellele kandub kutsevõistlustel osalemise innustus üle ka õppetöösse ning seeläbi suureneb huvi õppimise vastu (Liang *et al.*, 2023).

Kutsevõistlustel osalemine võimaldab õpilasel rakendada oma erialaseid oskuseid reaalsetes olukordades, mis on väga hea võimalus näidata ja arendada oskusi ning saada kogemusi. On oluline, et õpilased saaksid selle protsessi jooksul piisavalt tunnustust ja tagasisidet ka siis, kui tulemused ei vasta ootustele (Gopalan *et al.*, 2017). Seega on nii kutseõpetajatel kui teistel osapooltel suur roll selgitada, millised on ootused võistlustel osalejale.

Kutsevõistlustel osalemine võib olla suurepärane võimalus tutvuda oma ala professionaalidega ja samas valdkonnas tegutsevate õpilastega ning suurendada oma suhtlusvõrgustikku. Varasemad uurimused on näidanud, et võistlustel osalejatel paranesid kutsealased teadmised, sest koolis õpitud sai siduda erinevate praktikatega ning seeläbi oli kutsevõistlustel osalejatel suurem võimalus saavutada oma erialal tööalaseltselt rohkem. Samuti

on võistlustel osalenud ehitanud endile suurema võrgustiku ning tugevdanud oma suhteid enda eriala ekspertidega (Pylävadi & Nokelainen, 2017; Maselena, 2018). Seega on võistlustel osalenud õpilasel suurepärane võimalus olla atraktiivne potentsiaalsele tööandjale. Näiteks on ilmnenu Soome uuringust, et rahvusvahelistel kutsevõistlustel silmapaistvatele noortele on tehtud tööpakkumisi nii võistluste kohtunike kui ka ettevõtjate poolt (Pylväs & Nokelainen, 2017). Seeläbi saavad motiveeritud noored enda karjääri edendada ja olulise rahvusvahelise töökogemuse.

Kutsevõistlustel osalemist toetavate tegurite juurde kuuluvad ka erinevad tunnustused. Isegi kui auhind ei ole õpilastele peamine põhjus võistlustel osalemiseks, on see ikkagi motiveeriv (Abernathy & Vineyard, 2001). Toitlustusvaldkonnas on auhinnad üldjuhul seotud erialaga, näiteks kokandusvõistlustel on auhindadeks erinevad toiduvalmistamise koolitused, köögiriistade komplektid või erialakirjandus. See toetab õppija erialast arengut ning samas suurendab tahet edasi pingutada.

Eesti kontekstis on toetavaks teguriks see, et olulistel võistlustel poodiumikohale tulnud õpilastel on võimalik saada kutsetunnistus (Kutsestandardid: Kokk, tase 4). Seega ei pea need õpilased ei pea enam sooritama eriala kutseeksamit. See on õpilase jaoks toetav tegur ja tõstab soovi võistlustel osaleda. Samas tuleb arvestada sellega, et sellisel moel kutse saamise eeltingimuseks on pääsemine esikolmikusse ja erandit ei tehta neljanda koha puhul isegi, kui kaotus on väga napp.

Seega võib kokkuvõtteks öelda, et kutsevõistlustel osalemist toetavad väga erinevad tegurid, need võivad olla nii enesearengulised või ka hoopis füüsilised auhinnad. Toetavaid tegurid võivad olla ka pikaajalise kasuteguriga, näiteks tutvuste loomine.

2. Kutsevõistlustel osalemist takistavad tegurid

Osalemise kutsevõistlustel võib tekitada õpilastes ka hirmu ja ebakindlust. Taylor ja Mackenney (2008) toovad välja, et pingelistes olukordades olemine ei pruugi kõigile õpilastele sobida ning nad võivad end tunda uues ja harjumatus olukorras haavatavana. Enamuses õpilastele on võistlemine täiesti uus kogemus ning võistlemisega seotud määramatus tekitab pingeid. Noorte hirm eksida ja läbi kukkuda on kindlasti üheks barjääriks võistlustel osalemisele (Eliot & Sheldon 1997).

Samuti on varasemates uurimustes rõhutatud, et keeruliste võistlusjuhendite järgi töö planeerimine võib mõjutada õpilaste hakkamasaamist, sest kõik tundub hirmuäratav ja teostus keeruline. Just keerulised ülesanded ja ebaselge eesmärgistamine võib noori hirmutada ja

motivatsiooni vähendada (Czemiak & Lumpe 1996). Samad autorid aga väidavad ka seda, et reeglid käivad võistluste juurde ning õpilase jaoks on oluline selle lisakohustusega harjuda. Kui kutsevõistlusteks ettevalmistamine ei sisalda reeglite selgitamist ja õpetajad ei veendu, et osalejad on nendest aru saanud, võib tuua see kaasa ebameeldiva võistluskogemuse, mis omakorda mõjutab õpilaste soovi järgmisel korral võistlustest osa võtta.

Peng jt (2023) toovad välja, et kutsevõistlustel osalemisel on väga suur roll õpetajal. Nad toovad oma uurimuses välja, et üheks takistavaks teguriks võib olla toetavate õpetajate puudus. Kui õpilasel puudub toetav õpetaja, kes kogu võistluste protsessi õpilase kõrval on ja kes teda pidevalt juhendab ja innustab, siis on õpilasel väga keeruline kutsevõistlustel osaleda. Samas on kutseõpetajate ajaline panustamine õpilase juhendamisse kutsevõistlusteks oluliselt suurem kui ametlik tööaeg ja -leping seda ette näeb (Peng *et al.*, 2023).

3. Kutseõpetaja roll võistlusteks valmistumisel

Võistlusteks ettevalmistamisel peab õpetaja oskama arvestada kutseõppija isiklike huvide, eesmärkide, õpitahtega. Tahe ja õppimine on väga tugevalt omavahel seotud (Gopalan *et al.*, 2017). Gopalan jt (2017) arvates tuleb õpivalmidusele koolis väga palju tähelepanu pöörata, sest tahte ja entusiasmi olemasolu ja selle hoidmine mõjutab õppijat ka täiskasvanuna. Entusiastlik õppija peaks olema distsiplineeritud, suutma eesmärgistada enda tegevusi, süstemaatiliselt analüüsida enda tööd ja leidma viise enesearenduseks (Harlen & Crick, 2003). Tahtejõudu toetab koolipoolne läbimõeldud ja ettevalmistatud õpe, nõustamine ja juhendamine (Tartu Ülikooli õppimise hea tava, 2021).

Kutseõpetajal on oluline mõista, et võistlemine on üks õpetamise ja õppimise formaatidest. Rumelharti ja Zipseri (1985) arvates aitab konkureeriv õppimine kaasa õppija arengule. Siiski peab õpilasel endal olema soov panna ennast võistlusolukorda ning peale seda peab olema ka tahe analüüsida enda tehtud tööd ja sellest õppida. Samas on ka konkureeriva õppimise juures oluline ülesande jõukohasus (Rumelhart & Zipser 1985). Kutsevõistluste puhul võib liiga lihtne ülesanne motivatsiooni langetada, samal ajal kui liiga keeruline ülesanne võib jätta negatiivse õpikogemuse ja -mälestuse (Kalmus, 2023). Chankseliani jt (2016) uurimus näitas, et toitlustusvaldkonna kutsevõistlustel peavad võistlejad suutma mõelda igapäeva raamidest palju suuremalt ja teisiti, et tulemusteni jõuda. Seega on oluline, et õpetaja aitaks seda kaasa ka toetaks õpilast sellel teel.

Võistlustel osamine õpetab pingelistes olukordades toime tulema (Gopalan *et al.*, 2017; Maselena, 2018). Samas tuleb pingega harjumist neile õpetada, see peaks olema üheks komponendiks nende ettevalmistamisel võistlusteks (Verhoeff, 1997). Kui enesekindlad

õpilased suudavad harjuda uue keskkonna ja inimestega ning kiiremini kohaneda (Akbari & Sahibzada; 2020), siis enam tuleb tööd teha just nende kutseõppijatega, kes on ebakindlad ja võivad tunda ennast uues ja harjumatus olukorras haavatavana (Taylor & Mackenney 2008). Seega on oluline toetada õpilaste enesekindlust ning õpetada kontrollima pingeolukorras tekkivaid emotsioone (Valiente *et al.*, 2012).

Oluline osa kutsevõistlusteks valmistumisel on koostööoskustel. Tiimitöö võib osade õpilaste jaoks olla innustav, sest kõik saavad koos panustada, kuid on ka õpilasi, kellele koostegutsemine ei meeldi või ei sobi (Bernstein *et al.*, 2011). Seetõttu tuleb õpilastele luua innustav õhkkond, et nad saaksid kaasõppuritega koostööd harjutada. Seda toetab ka Sirk jt (2017) uurimus, et koostöö kutseõpetajate seas tõstab ka nendi endi rahulolu oma tööst.

Võistlusteks ettevalmistumisel on oluline ka adekvaatse enesehinnangu toetamine ja realistlikud ootused tulemuste suhtes. Võistluste või saavutuste ületähtsustamine paneb noore positsiooni, kus ta õlgadele pannakse liialt suur saavutussurve. Stressi tekitav keskkond ja ebameeldivad kogemused võivad kasvatada noores veelgi suuremat hirmu võistlemise ees ning sellises keskkonnas pole võimalik saavutada positiivseid õpi- või võistlustulemusi (Czemiak & Lumpe 1996). Ka siin on kutseõpetaja roll määrav, kes peab nägema õpilase isikulisi eripärasid, mis toetavad või takistavad võistlusolukorras toimetulekut.

Eelnevast ilmnes, et kutsevõistlustel osalemine sõltub väga mitmetest teguritest. See võib tuleneda õpimotivatsioonist ja soovist koolis omandatud teadmisi praktikas rakendada, tahtest suhelda eakaaslastega või hoopis ootustest hüvedele, mis võistlus kaasa toob. Aga kindlasti mõjutab kutsevõistlustel osalemist ka hirm ja pinge läbikukkumise ees. Seetõttu on õppijate uurimise kõrval oluline tähelepanu pöörata ka õpetajatele, kes õpilasi võistlusteks ette valmistavad ning võistluste käigus juhendavad. Siit tuleneb **töö uurimisprobleem** - millised on toetavad ja takistavad tegurid kutseõppuri teekonnal kutsevõistlusteni.

Käesoleva bakalaureusetöö **eesmärgiks** on kirjeldada kokkade kutsevõistluskogemusega õppijate ja nende õpetajate arvamusi kutsevõistlusteks valmistumist ja osalemist toetavatest ja takistavatest teguritest. Neid tegureid teadvustades on võimalik nii kutseõpilasi kui -õpetajaid paremini toetada, et tõsta huvi kutsevõistluste vastu. See omakorda mõjub positiivselt õppija arengule ja erialasele eneseteostusele. Eesmärgist lähtuvalt on lõputöös kaks uurimisküsimust:

- 1) Millised tegurid toetavad kutsevõistlustel osalemist kutseõppijate ja -õpetajate hinnangul?
- 2) Milliseid takistavaid tegureid näevad kutseõppijad ja -õpetajad kutsevõistlusteks valmistumise ja osalemise protsessis?

4. Metoodika

Lõputöös kasutan kvalitatiivset uurimismeetodit, sest see võimaldab kutsevõistlustega kokku puutunud isikute arvamusi süvitsi uurida, tõlgendada uuritavate kogemusi ja vaateid.

Kvalitatiivse uurimusega on võimalik analüüsida väheseid juhtumeid nende loomuliku kontekstis ja seda saab teha väga detailirohkelt (Strömpl, 2020). Andmeid kogusin poolstruktureeritud individuaalintervjuudega, selle jaoks koostasintervjuu kavad, eraldi õpilastele ja õpetajatele.

4.1. Valim

Lähtuvalt oma bakalaureusetöö eesmärgist ja uurimisküsimustest kasutasin uurimuse läbiviimiseks mugavusvalimit (Õunapuu, 2014). Saatsin intervjuus osalemise kutse (lisa 1) oma lähiringkonnas olevatele õpetajatele ja õpilastele. Intervjuud viisin läbi 5 kutseõppijaga, kes on osalenud kutsevõistlustel ning 3 kutseõpetajaga, kes on õpilasi juhendanud erinevatel kutsevõistlustel. Peamiseks valiku kriteeriumiks oli nende varasem kokkupuude kokkade kutsevõistlustega osaleja või juhendaja rollis ning vabatahtlikkus - kellel on soovi minuga oma kogemusi jagada. Kvalitatiivse uurimuse puhul ei ole võimalik tulemusi laiendada tervele populatsioonile, küll aga annab see võimaluse uurida süvitsi just nende osalejate arvamusi ja seisukohti (Rämmer, 2014). Seega olen teadlik oma uurimuse piirangutest – ei saa teha üldistusi ning tulemused kehtivad sellele väikesele osale populatsioonist.

4.2. Andmete kogumine

Bakalaureusetöös kasutasin poolstruktureeritud intervjuud, sest see võimaldab vastavalt vajadusele küsimuste järjekorda muuta ning küsida lisaküsimusi, mis tulenevad intervjuueeritava vastustest (Lepik *et al*, 2014). Intervjuude aluseks olid intervjuu küsimustikud nii õpilastele (lisa 2) kui õpetajatele (lisa 3). Kumbki küsimustik koosnes 10-12 küsimusest ning need on jaotatud kahte plokki: kutsevõistlustel osalemisel toetavad tegurid ja osalemist takistavad tegurid. Küsimuste sõnastamisel lähtusin läbitöötatud teoreetilistest allikatest.

Uurimuse usaldusväarsuse suurendamiseks viisin ühe õpetaja ja ühe õpilasega läbi prooviintervjuu. Selle eesmärgiks oli saada selgust, kas ja kuidas oleks vaja intervjuu küsimusi täiendada, et need oleksid vastajatele paremini arusaadavamad. Samuti soovisin saada kinnitust, et olemasolevate küsimuste abil saan vastused uurimisküsimustele. Mõlema prooviintervjuu põhjal tegin mõned täpsustused ja kohandasin küsimuste sõnastust. Näiteks muutsin ühe küsimuse sõnastust nii, et vastaja ei vastaks vaid jah/ei, vaid avaks ka oma

vastuse tausta. Prooviintervjuud aitasid märgata ka kohti, kus oli vaja juurde kavandada abiküsimusi, et saada põhjalikumaid vastuseid. Kuna intervjuu kavasse tehtud täpsustused ja muudatused olid suured, siis prooviintervjuude vastuseid töösse sisse ei jäetud.

Pärast prooviintervjuusid viisin läbi kaheksa intervjuud – 5 õppijaga ja 3 õpetajaga. Intervjuud salvestasin, kuid enne seda küsisin selle jaoks luba. Lisaks rõhutasin, et intervjuutulemusi kasutatakse vaid käesoleva uurimustöö jaoks ning konfidentsiaalsuse huvides nende nimesid töös ei avaldata. Intervjuud kestsid nii õpetajate kui õpilastega keskmiselt 32 minutit. Kõige lühem intervjuu oli õpilasega ning see kestis 23 minutit ning kõige pikem intervjuu oli õpetajaga, kellega kestis intervjuu 56 minutit. Kõik intervjuud toimusid füüsiliste kohtumistena Tartu Rakenduslikus Kõrgkooli klassiruumis veebruaris 2024. Intervjuude alguses tegin sissejuhatused ja tutvustasin intervjuueeritavatele oma lõputöö eesmärki, samuti lubasin tutvustada oma töö tulemusi, et kutsevõistluste protsessi ka tegelikult mõjutada.

Kuna olen ise õpilaseks võistelnud kutsevõistlustel mitmeid kordi ning olen ka olnud kutsevõistluste juhendaja ning žürii liige, siis proovin oma töös vältida isiklikku arvamust ja kallutatust. Olen teadlik, et kvalitatiivse uurimuses uurija rollis olemisel on mul võimalus mõjutada andmete loomist (Strömpl, 2020). Proovisin nii intervjuusid läbi viies kui ka tulemusi analüüsides olla võimalikult neutraalne ja objektiivne.

4.3. Andmete analüüs

Tulemusi analüüsisin kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodil, kasutades deduktiivset lähenemist. Seda kasutatakse juhul, kui uuritava nähtuse kohta leidub teooriaid ja/või varasemaid uurimusi. Selle lähenemise puhul on analüüs struktureeritud, sest kogu protsessi “raamistab” teooria, mille alusel vormiti intervjuu küsimustik (Kalmus *et al.*, 2015). Sellisel viisil on võimalik vastata minu lõputöö kahele uurimisküsimusele. Teooriast tulenesid järgmised kategooriad esimesele uurimisküsimusele (lisa 4): eneseareng ja suhtlusvõrgustiku loomine (Pylväs & Nokelainen, 2017), õpetaja rolli olemus (Peng *et al.*, 2023) ning tulemuste eest tunnustamine (Abernathy & Vineyard, 2001). Teisele uurimisküsimusele vastasid teooriast tulnud järgmised kategooriad (lisa 5): võistlusperioodi intensiivsus (Gopalan *et al.*, 2017), meeskonnatöö oskus (Bernstein *et al.*, 2011) ja koolitundides osalemine (Verhoeff, 1997).

Salvestatud intervjuud transkribeerisin kasutades TTÜ kõnetehnoloogia labori avalikku kõnetuvastuse teenust. Laadisin salvestatud intervjuu helifailid keskkonda ning saadud materjali parandasin ning täiendasin, samuti lisasin küsija ette K ja vastaja teksti ette V, eesmärgiga, et hiljem tekste üle lugedes oleks selgelt arusaadav ja eristatav, et milline oli

küsimise tekst ja milline vastaja oma. Kõige lühem transkriptsioon oli 4 lehekülge ja kõige pikem 8 lehekülge. Keskmiselt oli intervjuu transkriptsiooni pikkus 6 lehekülge. Transkribeeritud materjali töötasin veelkord läbi ning tegin vastavaid parandusi ning eemaldasin näiteks intervjuude käigus öeldud nimed. Samuti markeerisin erinevad laused ja mõttekohad, mis vastasid minu uurimisküsimustele ja mida soovisin uuringu kontekstis kindlasti hiljem välja tuua.

Kui intervjuud olid transkribeeritud, siis lugedin need korduvalt läbi ning lõin tähenduslike üksuste raames esialgsed koodid. Koodid on olulised, sest nende tegemise käigus jaotatakse tekst osadeks ning oluline on seejuures teksti peidetud süvatahenduse (Kalmus *et al.*, 2015). Kui koodid olid olemas, siis asusin sarnaseid koode omavahel koondama teooriast tulenenud kategooriate alla. Kodeerimise käigus saadi esimese uurimisküsimuse vastuseks kümme koodi, millest omakorda moodustati kolmeks kategooriaks. Teise uurimisküsimuse puhul saadi üksteist koodi millest moodustati samuti kolm kategooriat.

Tabel 1. Näide kodeerimisest (kutsevõistlustel osalemist toetavad tegurid)

<i>Kood</i>	<i>Kategooria</i>
Uute kogemuste saamine	
Enesekindluse suurendamine	Eneseareng ja suhtlusvõrgustiku loomine
Tutvumine teiste võistlejate ja õpetajatega	
Koolipere ees tunnustuse saamine	
Kokk, tase neli saamine poodiumikohale tuleku eest	Tulemuste eest tunnustamine
Erialavahendite soetamise soodustuste saamine	

5. Tulemused

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli kirjeldada kokkade kutsevõistluskogemusega õppijate ja nende õpetajate arvamusi kutsevõistlustel osalemist toetavatest ja takistavatest teguritest. Eesmärgini jõudmiseks on lõputöös kaks uurimisküsimust ning tulemused toon välja uurimisküsimuste lõikes. Olulisuse esiletõstmiseks on välja toodud ka mõned intervjuueeritavate tsitaadid. Tsitaate on keeleliselt mõningal määral toimetatud.

5.1. Toetavad tegurid kutsevõistlustel osalemisel kutseõppijate ja -õpilaste hinnangul

5.1.1. Õpetaja roll

Õpilased tõid välja, et kui nad ise ei olnud varasemalt võistlemise peale mõelnud, siis kui õpetaja neile selle ettepaneku tegi, läksid nad selle mõttega kaasa. Lisaks selgus, et õpetaja usk õpilase hakkamasaamisse andis nii palju juurde, et õpilased soovisidki palju panustada ja võistlustel hästi teha. Näiteks kirjeldas üks vastanutest:

Polnud kunagi mõelnud, et võiksin võistlustele minna, kuid õpetaja ütles, et ta näeb minus potentsiaali ja on kindel, et mul on selle jaoks väga head oskused. Lisaks harjutamise käigus andis õpetaja pidevalt tagasisidet minu tehtud tööle ning see aitas mul olla kindel, et tahan võistlustele minna ja oma oskusi katsetada.

Intervjuude käigus märgiti, et õpetajate olemasolu õpilasele võistluste perioodil on kindlasti väga oluline tegur, mis aitab kutsevõistlustel osalemisele kaasa. Isegi kui kõik ei tule nii hästi välja, siis õpetaja olemasolu ja tema abi ning toetus aitab õpilast tohutult palju.

5.1.2. Eneseareng ja suhtlusvõrgustiku loomine

Lisaks õpetaja toele toodi välja ka seda, et õpilased ootavad võistlustel väga palju seda, et saada uut kogemust ja oma oskusi arendada. Peale kogemuse saamist markeeriti ka seda, et soovitakse tutvuda oma eriala teiste õpilastega.

Kindlasti tahan võistlustele minna, et saada kogemust ja üks kõige suuremaid asju, mis ma loodan võistlustelt saada on tutvused. Tahan uurida teiste õpilaste kui ka õpetajate käest, et kuidas nende koolides võistlusteks valmistumine käib.

Ka õpetajad nõustusid, et üheks suurimaks kasuteguriks võistlustele minekul on see, et õpilane saab nii kogemust kui ka tutvusi. Kui kogemusi tuleb aina juurde, siis läbi selle kasvab ka õpilase enesekindlus erialal.

Õpilased saavad võistlustel tihti kontakte nii Eestis kui teistes riikides. Nad saavad palju uusi kogemusi, näiteks seda kuidas suhelda erinevate inimestega, lisaks saavad erinevates köökides töötamise kogemust ja mis minu hinnangul kõige olulisem, õpilane saab ennast proovile panna ja kogeda võistlust. Selleläbi kasvab õpilastel kindlasti ka enesekindlus.

Õpetajate meelest on võistlusel käinud õpilasel suurem enesekindlus minna tulevase tööandja juurde ja küsida tööd või praktikakohta. Isegi kui õpilasel ei ole varasemat töökogemust, siis võistlustel käimine näitab, et õpilasel on valmisolek pühenduda ja panustada. Lisaks sellele on õpilane ise julgem, sest ta teab, et ta suudab ja oskab rohkem kui tema kaasõpilased.

5.1.3. Tulemuste eest tunnustamine

Õpetajate hinnangul on kindlasti võistlustel osalemisel õpilast toetav osapool ka kool. Koolil on oluline roll nii ettevalmistavas faasis kui ka hiljem tunnustuse poolel. Intervjuudes öeldi, et

kui õpilasel on läinud võistlustel hästi, siis selle eest koolipere ees tunnustamine mõjutab õpilast positiivselt, sest ta teab, et teda on märgatud. Lisaks tõi õpetaja välja, et koolisisene tunnustamine on kindlasti positiivne, aga tegelikult on ka juhuseid olnud, kus väga heade kutsealaste tulemustega õpilane on saadetud ka presidendi vastuvõtule ning need õpilased on selle üle olnud väga elevel.

Kool saab aidata kaasa sellega, et on olemas koolis piisavalt töövahendeid, seadmeid ja kööki või no üldse sellist ruumi, kus harjutada. Lisaks lubatakse tellida tooraineid harjutamiseks, et see arvestatakse õppekulu sisse ning õpilane ei pea selle eest ise tasuma. Et see aitab kaasa õpilaste osalemisele võistlustel ja aitab paremate tulemuste poole püüelda.

Õpetajad rõhutasid, et tunnustamine on oluline ning õpilased on kindlasti positiivselt meelestatud kui heade tulemuste eest on võimalik saada ka erinevaid auhindu, kuid see ei tohiks olla ja nende hinnangul ka ei ole esmane põhjus, miks õpilased soovivad võistlustele minna.

Minu mitu õpilast, kes on võistlustel osalenud ja tulnud poodiumile on saanud hiljem endale kokk, tase nelja, ilma, et nad oleksid pidanud selle jaoks hiljem eraldi eksamit tegema.

Õpilased ise ütlesid, et võistlustel nad ootavad eelkõige oskuste proovile panemist ja enesekindluse kasvu, kuid on positiivselt meelestatud kui teavad, et neil on võimalik saada ka erinevat tunnustust ja auhindu tehtud töö eest. Lisaks selgus, et neile pakuvad huvi just kõige rohkem erialaga seotud auhinnad, näiteks kinkekaardid, et soetada omale erialavahendeid.

5.2. Takistavad tegurid kutsevõistlustel osalemisel kutseõppijate ja -õpetajate hinnangul

5.2.1. Võistlusperioodi intensiivsus

Intervjueeritavad õpetajad tõid välja, et lisaks kutseõppijate toetamisele on ka kindlasti vaja tähelepanu pöörata õpetajata toetamisele. Õpetajad tõid välja, et perioodil, mil õpilasi treenitakse ja juhendatakse õpilasi, on ületunnid kergesti tulema. Põhjuseks märgiti, et õpilaste ees on suur vastutustunne. Kui õpilane näitab huvi võistlemise vastu, siis ei ole õpetajad altid ütleva, et neil on tööaeg täis ja täna rohkem harjutada ei saa. Lisaks selgus, et võistlusteks harjutamine jääbki tihti peale tööd, sest õpilastel on päevasel ajal koolitunnid.

Enamasti on õpilasel päeval tunnid ehk ta peab käima tundides ja tegema ära oma igapäevased koolitööd ja siis selle kõrvalt on tal alles aega tegeleda võistlusteks harjutamisega. Nii jäävad tihti võistlusteks harjutamised peale tööpäeva ja õpilase koolipäev venib väga pikaks.

Koolitundide ajal on õpetajate hinnangul väga keeruline harjutada võistlusteks, sest praktikatunnis on lisaks võistlusele minejale ka teised õpilased, kes vajavad samuti õpetaja

tähelepanu. Tunniplaane tehakse ei arvestata sellega, sest tunniplaane tehakse kõikide õpilaste järgi ja võistlemiseks harjutamine on pigem individuaalsem ning seda on keeruline tunniplaani lisada.

Intervjuueeritavad õpilased tõstsid esile, et võistlustel osalemise aeg on väga intensiivne. Koolipäevad venivad väga pikaks, koolipäev algab hommikul vara ning võistlusteks harjutamine lõppeb tihti õhtul. Näiteks vastas üks õpilane küsimusele nii:

Olin kursis, et võistlusteks minemiseks tuleb teha eeltööd, mõelda välja menüü ja siis harjutada selle tegemist. Aga ma poleks kunagi arvanud, et harjutada tuleb nii palju. Ei oleks osanud ette aimatagi, et pean nii palju aega sellele panustama ja nii mitu nädalat järjest. Meil olid õpetajaga sellel ajal väga pikad päevad.

5.2.2. Koolitundides osalemine

Pikkade päevade puhul toodi välja ka seda, et see hakkab mõjutama valmisolekut võistlemisel. Õpilased on intensiivsest perioodist väsinud ning osad tõid välja, et neil oli vahepeal keeruline end sundida järgmisel päeval jälle uuesti kooli minna ja hakata uuesti harjutama. Nii õpilased kui õpetajad tõid välja, et võistlustel osalev õpilane võiks saada mõnedest valikainetest lihtsamini läbi, sest õpilane panustab võistlustele väga palju oma aega. Õpetajad tõstsid esile, et siinkohal võiks kool mõelda, et kuidas saaks õpilased võistlustel käimist mõne valikainega asendada või ainepunkte üle kanda. Lisaks tõi mõni õpilane välja, et kuigi erialaselt on tal läinud tänu võistlustele väga hästi, siis tavalistes koolitundides on tal läinud olukord palju halvemaks, sest ta lihtsalt ei jõudnud kõiki kodutöid õigeaegselt ära teha, sest panustas oma vaba aja võistlusteks harjutamiseks. Peale selle peavad õpilased käima ja oma aineõpetajatega individuaalselt rääkima, et kas oleks võimalik kodutöödele saada ajapikendust või paindlikumat lähenemist. Õpetajad tõid veel välja selle, et osad õpilased käivad ka kooli kõrvalt tööl ning siis on veelgi keerulisem leida aega, et võistlusteks harjutada.

Kui õpilane võistleb ja läbib ja õpib selle jaoks erinevaid materjale, siis minu arvates ei peaks ta teematundi tulema.

5.2.3. Meeskonnatöö

Õpilane rääkis intervjuul, et võistlustele minekul oli tal suur kartus selle ees, et ta peab paarilisega koos töötama. Esimene võistluskogemus kinnistas ka seda ebameeldivat kogemust, sest ta ei suutnud oma paarilisega nii hästi suhelda ja sellest tulenevalt ei läinud neid võistlustel esimesel korral hästi. Näiteks kirjeldas õppija oma võistluskogemust nii:

Pettusin oma võistluskaaslasest täielikult. Sain enne võistlusi aru, et ta oskab neid asju, kuid kahjuks võistluse ajal sain aru, et tal ei tule midagi välja. Ja üldse me ei suhelnud võistluse ajal omavahel absoluutselt ja niimoodi me ei jõudnudki kuhugi.

Samas järgmisel võistlusel oli sellel õpilasel hoopis teistsugune kogemus, sest ta õppis eelmise korra veast palju. Tuleb väga palju teise osapoolega suhelda. Ka teised õpilased märkisid intervjuude käigus, et nad on üllatunud kui palju taandub kommunikatsiooni peale. Väga oluline on ka õpetaja ja õpilase vaheline suhtlus, et mõlemad osapooled saaksid aru, mis teine mõtleb.

Õpilased tõstsid esile ka selle, et lisaks erialastele oskustele peavad nad treenima ka rahulikuks jäämist, nõ külma närvi, sest võistlusülesanded võivad olla väga keerulised. Mitu õpilast tõi välja, et päev enne võistlusi oli neil närv väga suur, kuid õpetaja toele ja julgustusele suudeti jääda rahulikuks.

6. Arutelu ja järeldused

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli kirjeldada kokkade kutsevõistluskogemusega õppijate ja nende õpetajate arvamusi kutsevõistlusteks valmistumist ja osalemist toetavatest ja takistavatest teguritest. Järgnevalt arutlen tulemuste üle ning toon esile kitsaskohad kui ka töö praktilise väärtuse.

Esimese uurimusküsimusega proovisin leida vastused, millised tegurid toetavad kutsevõistlustel osalemist kutseõppijate ja -õpetajate hinnangul. Tulemustest selgus, et õpilased soovisid võistlustel osaleda, sest nad tahtsid oma erialateadmisi proovile panna. Erialastel võistlustel osalemine kasvatab õpilaste enesekindlust. Seda on kinnitanud ka mitmed uurimused (Kyle, 2014; Gopalan *et al.*, 2017; Maselena, 2018). Võistlustele minemise puhul ja selleks ettevalmistamisele aitaks kaasa õpetajate toetus ja juhendamine. Õpilased tõid välja, et nad on väga tänulikud oma juhendajatele ja tänu nendele nad julgesid ennast proovile panna. Gopalan jt (2017) meelest on oluline, et õpilast toetatakse piisavalt terve protsessi vältel.

Nii õpetajad kui õpilased tõid välja, et kutsevõistlusel osalev õpilane saab suurendada oma suhtlusvõrgustikku. Õpilane saab suhelda nii oma eriala tippspetsialistide kui ka teise õpilastega. Just suhtlusvõrgustiku loomist on välja toonud ka mitmed teised uurimused (Pylävadi & Nokelainen, 2017; Maselena, 2018). Nendest uurimustest on välja tulnud ka see, et võistlustel osalenud õpilastele on tehtud ka tööpakkumisi, sest nad on võistluste käigus oma oskustega silma jäänud. Minu lõputöös tõid intervjuueeritavad välja, et kellelegi otse tööd ei pakutud, kuid õpilased on tänu võistlustele palju enesekindlamad ja nad julgevad küsida tööd nende ettevõtjate käest, kellelt nad muidu ei oleks julgenud. Võistluskogemus andis teadmise, et kui ta sai võistluspingega hakkama, siis on tal piisavalt oskuseid, et ka nõudlikul tööturul toime tulla.

Kuigi õpetajate meelest ei ole auhinnad esimene tegur, mille tõttu õpilane kaalub võistlustel osalemist, siis õpilased tõid välja, et neil on hea meel kui neid heade tulemuste eest tunnustatakse. Eriti on nad tänulikud erialaga seotud auhindande eest, näiteks kutsetunnistuse saamine poodiumikoha või erialaga seotud töövahendite eest. Auhinnad ei pruugi olla esimesed põhjused, miks õpilased võistlustele soovivad minna, kuid siiski lisavad nad lisandväärtust (Abernathy & Vineyard, 2001).

Teise uurimusküsimusega otsisin vastuseid küsimusele - milliseid takistavaid tegureid näevad kutseõppijad ja -õpetajad võistlusteks ettevalmistumise ja võistluse faasis. Üheks kõige suuremaks takistuseks tõid nii õpilased kui õpetajad välja selle, et kutsevõistlusteks valmistumine on väga intensiivne periood mõlemale osapoolle. Tihti harjutatakse võistlusteks peale koolitunde, mis venitab õpilase jaoks koolipäeva ja õpetaja jaoks tööpäeva väga pikaks. Peng jt. (2023) on ka välja toonud, et võistlusteks õpilase ettevalmistamine ja juhendamine nõuab neilt väga suurt ajalist panust, mis ei ole tihti töölepingus kajastatud. Samas tõid kõik õpetajad välja, et nad on nõus seda lisapanust tegema, sest nad näevad, et õpilased vajavad neid ning nad peavad õpilasi juhendama, et nad saaksid võistlusülesannetest aru. Kalmus (2023) on välja toonud, et liiga keeruline ülesanne, millest õpilane aru ei saa, võib õpilasele jätta negatiivse õpikogemuse ning hiljem on sellest keerulisem lahti lasta.

Lisaks võib takistavaks teguriks osutada ka meeskonnatöö oskus. Minu uuringu tulemustest selgus, et õpilaste jaoks, kes ei oska väga hästi teiste õpilastega suhelda, kujunes võistluskogemus väljakutseks, sest võistlustel tuli oma paarilisega pidevalt suhtluses olla ja üksteisega rääkida. Suhtlemisostkust on vaja ka kommunikatsioonis õpetajaga, kes võistlejat juhendab. Tiimitöö võib olla osade õpilaste jaoks innustav, kuid samamoodi võib ühes tiimis töötamine kujuneda väljakutseks ja olla ebameeldiv mõnele õpilasele (Bernstein *et al.*, 2011).

Võistlustel ja selle eel võivad õpilased väga pingesse minna, sest nende jaoks on olukord uudne. Rahuneda aitab kindlasti õpetaja, kes tuletab õpilasele meelde, et tal on need oskused olemas ja ta on suutlik võistlema. Õpetajal on väga suur roll õpilase toetamisel just pingeolukordades (Valiente *et al.*, 2012).

Töö kitsaskohaks oli see, et ma ei olnud varasemalt kokku puutunud intervjuerimisega. Kuna olen olnud nii võistelnud kutseõpilase kui ka kutseõpetaja rollis, kes on võistlejat juhendanud, siis oli intervjuukava minu jaoks keeruline koostada, sest olen teemast teadlik ja alguses võtsin mõnesid asju iseenesest mõistetavana. Sellest tulenevalt jäid osad intervjuud pigem lühikeseks, sest intervjuu käigus ei avanud uuritav väga sügavalt tausta, sest talle oli teada minu enda tegevus valdkonnas. Töö kitsaskohaks võib tuua ka selle,

et kasutasin mugavusvalimit ja seetõttu piirdus uuritavate ring mulle varasemalt tuttavate isikutega.

Hoolimata kitsaskohtadest pean oma töö suureks väärtuseks seda, et uurisin teemat nii õpilaste kui ka õpetajate vaatest. Tööst koorusid välja tähelepanekud, millele keskendudes on võimalik kutsevõistlusele minejat toetada. Kindlasti tuli välja ka mõttekohti koolile, et millele nad võiksid rohkem tähelepanu pöörata, et rohkem õpilasi kutsevõistlustel käiks ja kuidas toetada õpetajaid, kes neid õpilasi juhendavad. Näiteks võiks kool mõelda rohkem sellele, et kuidas muuta nende õpilaste tunniplaani paindlikumaks, kes valmistuvad võistlustele minekuks, sest nendel õpilastel ja ka nende juhendajatel on väga keeruline leida päeva jooksul ühist aega. Lisaks võiksid õpetajad teha omavahel koostööd ja mõelda sellistele lahendustele, et võistlusteks ettevalmistav õppija ei kõikides ainetundides kohal käima ja sealseid kodutöid tegema, kui ta võistlusteks ettevalmistamise käigus omandab selle materjali ja ka tihtipeale veel põhjalikumalt.

Minu töö tulemustele toetudes võiks edaspidi uurida kutsevõistluste hindajate arvamusi, eelkõige meisterkokkasid, kellel endal puudub õpetamiskogemus ja kes seetõttu ei ole õpilaste juhendamisega kokku puutunud.

Tänuõnad

Tänan oma juhendajat, Karmen Trasbergi, igakülgse abi ja kommentaaride eest. Soovin tänada ka oma intervjuudes osalejaid, et nad olid nõus leidma aega, et minuga kutsevõistluste teemal vestelda.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Markus Pärn

22.05.2024

Kasutatud allikad

- Abernathy, T. V., and R. N. Vineyard. 2001. "Academic Competitions in Science: What Are the Rewards for Students?" *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues*
- Akbari, O. ja Sahibzada, J. (2020). Students' Self-Confidence and Its Impacts on Their Learning Process. *American International Journal of Social Science Research; Vol. 5, No. 1.*
- Bernstein, E., Phillips, S. R., & Silverman, S. (2011). Attitudes and perceptions of middle school students toward competitive activities in physical education. *Journal of Teaching in Physical Education, 30*(1), 69e83.
- Chankseliani, M., Relly, S. J. (2016). Three-Capital Approach to the Study of Young People who Excel in Vocational Occupations: A Case of WorldSkills Competitors and Entrepreneurship. *International Journal for Research in Vocational Education and Training Vol. 3, No. 1: 46-65.*
- Czemiak, C. M., ja A. T. Lumpe. (1996). Predictors of science fair participation using the theory of planned behavior. *School Science and Mathematics.*
- Gopalan, V., Bakar, J. A. A., Zulkifli, A. N., Alwi, A., and Mat, R. C. (2017). "A review of the motivation theories in learning," in *AIP Conference Proceedings, Vol. 1891,* (Changlun: University Utara Malaysia; AIP Publishing LLC).
- Harlen, W., Deakin, Crick, R. *Testing and motivation for learning. Assess Educ. 2003; 10: 169-207.*
- Harno (2023). Kutsemeistrivõistluste koondjuhend. https://www.worldskillsestonia.ee/wp-content/uploads/2022/09/kmv_koondjuhend_uuendatud_2022-2.pdf
- Kutsestandardid: Kokk, tase 4.
<https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/11021818>
- Kyle, D.G. (2014). Greek athletic competitions: The ancient Olympics and more. In *A companion to sport and spectacle in Greek and Roman antiquity*, edited by P. Christesen and D.G. Kyle. Oxford: Wiley-Blackwell: 21–35.
- Kalmus, V. Masso, A. Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs.
<https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Kalmus, K. (2023). Kokakunst Kuressaares. Saaremaal toimuvale kokkade kutsevõistlustele tullakse isegi Itaaliast. *Saarte Hääl*
<https://saartehaal.postimees.ee/7732150/kokakunstkuressaares-saaremaal-toimuvale-kokkade-kutsevoistlusele-tullakse-isegi-itaaliast>

- Liang, M., Wang, S., Liang, M. & Zhang, J. (2023). The Role of Skills Competitions in Improving Professional Knowledge Learning in Vocational Education. *Scientific and Social Research 2023, Volume 5, Issue 5*.
- Lepik, K. Harro-Loit, H. Kello, K. Linno, M. Selg, M. Strömpl, J. (2014). Intervjuu. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. <http://samm.ut.ee/intervjuu>
- Sirk, M., Ümarik, M., Loogma, K., & Niglas, K. (2017). Collaboration as the central factor determining vocational teachers' professionalism. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri. Estonian Journal of Education, 5(2)*, 80–105.
- Strömpl, J. (2020). Üldmetodoloogilised küsimused. <https://sisu.ut.ee/kvalitatiivne/%C3%BCldmetodoloogilisi-k%C3%BCsimusi>
- Tartu Ülikool. (2021). *Õppimise hea tava*. <https://ut.ee/et/sisu/oppimise-hea-tava>
- Peng, F., Wang, S. & Yan, T. (2023). Enhancing Vocational Education through Innovative Skills Competitions: Challenges and Solutions. *Journal of Contemporary Educational Research, 2023, Volume 7, Issue 7*
- Pylväs, L.; Nokelainen, P. (2017). Finnish WorldSkills Achievers Vocational Talent Development and School-to-Work Pathways. *International Journal for Research in Vocational Education and Training (IJRVET), 4(2)*, 95-116.
- Rumelhart, D.; Zipser, D. (1985). *Feature discovery by competitive learning Cogn. Sci., 9 (1) (1985)*, pp. 75-112.
- Rämmer, A. (2014). Valimid. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. <https://samm.ut.ee/valimid>
- Valiente, C., Swanson, J., Eisenberg, N. Linking students' emotions and academic achievement: *When and why emotions matter. Child Dev. Perspect. 2012, 6, 129–135*.
- Verhoeff, T. (1997). The role of competitions in education. Presented at Future World: Educating for the 21st Century Conference and Exhibition.
- Wang, S; Peng, F.; Feng, Z. (2023). The Role of Skills Competitions in Improving the Practical Ability of Vocational College Students. *Journal of Contemporary Educational Research, 7 (2)*.
- Worldskills (2024). What. <https://worldskills.org/what/>
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool. <https://tinyurl.com/38acs3n7>

Lisa 1. Kutse intervjuus osalemisele

Lp kutseõpetaja/õppija

Pöördun Teie poole palvega osaleda intervjuus, mille eesmärk on saada ülevaade tootlustusvaldkonna kutsevõistlustel osalenud õppijate ja nende õpetajate arvamusi motivatsiooni toetavatest ja takistavatest teguritest läbi kogu protsessi – ettevalmistusest kuni võistlustulemuste kokkuvõteteni.

Uuring viiakse läbi intervjuu teel ja toimub Tartu Rakenduslikus Kolledži klassiruumis ning ajakuluks palun arvestada umbes 45 minutit. Intervjuud toimuvad veebruarikuu jooksul. Intervjuus osalemine on vabatahtlik. Saadud tulemusi kasutatakse üksnes üldistatud kujul bakalaureusetöös. Osalejatel on õigus osalemisest loobuda. Intervjuude põhjal on võimalik teha järeldusi ja ettepanekuid kutseõpetajatele, et tagada kutseõpilastele toetavaid tegureid kutsevõistlustel osalemiseks. Kinnitan, et uurimus ja selle tulemus ei tekita kellelegi kahju.

Ette tänades

Markus Pärn

Tartu Ülikooli kutseõpetaja eriala III kursuse üliõpilane

Lisa 2. Intervjuu kava - kutseõppijad

Sissejuhatavad küsimused

Miks valisid just kokanduseriala? Mis kursusel õpid? *Iseloomusta oma seni käidud kokaerialal käidud kooliteed*

Milline näeb välja sinu tavapärase koolipäev?

I osa. Kutsevõistlustel osalemine

Mitmel kutsevõistlustel oled käinud? Millistel võistlustel oled osalenud?

Kuidas sul seal läinud on? Kui rahule oled jäänud tulemustega?

II osa. Kutsevõistlustele minemine

Miks otsustasid kutsevõistlustele minna? Mis sind toetas (motiveeris) võistlustele minema?

Jätkuküsimus: kuidas motivatsioon aja jooksul muutus? Milline roll oli juhendajal võistlustel osalemisel?

Millised olid sinu ootused? Kas need ootused vastasid tegelikkusele?

Mis sind kõige rohkem üllatas (nii positiivselt kui negatiivselt)?

Mis oli sinu jaoks kõige raskem/keeruline?

Kuidas ja kes sind toetas võistlustel osalemisel? Millest tundsid puudust?

III osa. Kutsevõistlustel osalemise hilisem mõju

Kuidas võistlustel osalemine on mõjutanud sinu õppetööd?

Kuidas võistlustel osalemine on mõjutanud sinu karjäärivõimalusi?

Kuidas võistlustel osalemine on mõjutanud sind inimesena, näiteks kas oled saanud positiivset tagasisidet mille läbi on enesekindlus kasvanud?

Millest õppisid kõige rohkem?

Lõpuosa

Millise emotsiooniga meenutad võistlustel osalemist?

Kas lähetsid uuesti võistlustele? Miks?

Kas soovitaksid teistel õpilastel võistlustel osaleda? Millist sõnumit sooviksid jagada?

Lisa 3. Intervjuu kava – kutseõpetajad

Sissejuhatavad küsimused

Kaua oled töötanud kutseõpetajana?

Mis on teie põhilised tööülesanded? *Iseloomustage oma tööd*

I osa. Kutsevõistlustele kutseõpilaste leidmine

Kui mitut õpilast oled võistlustel juhendanud? *Iseloomustage kuidas olete õpilased leidnud*

Kuidas neil läinud on?

Kas õpilased osalevad heameelega võistlustel?

Kui *JAH*: milles heameel väljendub? Mis neid eristab teistest õpilastest?

Kui *EI*: mis põhjustel õpilased ei soovi võistlustel osaleda?

Jätkuküsimus: kas ja kuidas olete ise õpilasi püüdnud toetada võistlustel osalema?

Jätkuküsimus: kas ja kuidas olete proovinud võistlustel takistavaid tegureid elimineerida, et õpilane sooviks võistlustel osaleda?

Miks võiksid õpilased kutsevõistlustel üldse osaleda? Mis on teie arvates kõige suurem kasu, mis õpilased võistlustest saavad?

Milline näeb välja kutsevõistlustel osalemise protsess? Kui varakult hakatakse võistlusteks valmistuma? Kas õpilased valmistuvad võistlusteks koolitundide ajal, peale kooli vabal ajal või kuna?

II osa. Kutsevõistlustel osalemine

Kuidas toetada õpilasi kutsevõistlusteks valmistumise ja osalemise protsessis?

Jätkuküsimus: Milline roll on õpetajatel endal kutseõpilaste toetamise osas kutsevõistlustel osalemisel?

Kuidas mõjutab kutsevõistlustel osalemine kutseõpilaste tulemusi koolis ja tööalastel võimalustel?

Kuidas mõjutavad kutsevõistlused kutseõpilaste õppetulemusi ja erialasel arengul?

Kuidas mõjutavad kutsevõistlused kutseõpilaste enesekindlust ja enesehinnangut?

Kuidas mõjutavad kutsevõistlused kutseõpilaste

Kuidas mõjutavad õpilasi kutsevõistluse auhinnad võistlustel osalemist?

Kui *JAH*: millistes auhindadest on õpilased rohkem huvitatud?

Mis teie hinnangul takistab õpilasel võistlustel osalemist?

Kas ja kuidas mõjutab kutsevõistlustel osalemist see, kui palju võistlusi ja sealset toimuvat jagatakse nii koolis sees kui ka üleriiklikult?

Lõpuosa

Kuidas ise hindate, milline on õpilaste tahe võistlustel osalemisel? Mida koolisüsteem muutma peaks, et õpilasi rohkem toetada kutsevõistlustel osalemisel? Mida teie ise tahaksite teha, et õpilasi nende võistlusteekonnal toetada?

Suur aitäh, et nõustusid mu küsimustele vastama. Kui mul tekib meie vestluse kohta lisaküsimusi, kas võin sinuga täiendavalt ühendust võtta?

Lisa 4. Esimese uurimisküsimuse (toetavad tegurid) koodid ja kategooriad

<i>Kood</i>	<i>Kategooria</i>
Uute kogemuste saamine	
Enesekindluse suurendamine	Eneseareng ja suhtlusvõrgustiku loomine
Tutvumine teiste võistlejate ja õpetajatega	
Koolipere ees tunnustuse saamine	
Kokk, tase neli saamine poodiumikohale tuleku eest	Tulemuste eest tunnustamine
Erialavahendite soetamise soodustuste saamine	
Õpetaja toetas ja seeläbi kasvas enesekindlus	
Potentsiaali märkamine	Õpetaja rolli olemus
Pideva tagasiside andmine	
Harjutamine koos võistlusteks, olemas olemine	

Lisa 5. Teise uurimisküsimuse (takistavad tegurid) koodid ja kategooriad

<i>Kood</i>	<i>Kategooria</i>
Harjutamiseks aja leidmine	
Ületunnitöö tegemine	Võistlusperioodi intensiivsus
Töö, eraelu ja koolikohustuste ühildamine	
Pikad koolipäevad	
Kartus meeskonnatöö ees	
Pettumine paarilises	Meeskonnatöö oskus
Suhtlemisoskuse treenimine	
Valikainete võtmise võimalus	
Kodutööde ära tegemine	Koolitundides osalemine
Teematundides osalemine	
Ainepunktide ülekandmise võimalus	

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Markus Pärn,

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Toetavad ja takistavad tegurid kokkade kutsevõistlustel osalemisel“, mille juhendaja on Karmen Trasberg, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Markus Pärn

22.05.2024